

**Jan Ramakers, *Conservatisme en antisemitisme.*
Nederlandse katholieken als 'medestrijders' en
'tegenstanders' van de joden, 1796-1940.
[15(2006), 61-75]**

A clear development may be discerned in the attitude of Dutch Catholics towards Jews in the century and a half from the emancipation of Jews in 1796 up to the Second World War. Despite the fact that in the first half of the nineteenth century Catholics, like the overwhelming majority of their compatriots, also harboured religious prejudices towards Jews, they still gave their unconditional support to the Jewish struggle for equal rights. However, a transformation became evident from the middle of the century, and in the years from 1870 to 1900 Catholicism in The Netherlands was characterised by an icy anti-Semitism. From the turn of the century on, an obvious ambivalence was evident in the attitude of Dutch Catholicism towards Jews. On the one hand a group emerged that strongly rejected anti-Semitism, one that would equally reject the anti-Semitism of National Socialism. On the other hand, a large group of publicists continued in varying degrees to harbour anti-Semitic ideas, which often harked back to negative nineteenth-century ideas about Jews. In explaining this development, the author looks to the minority position that Dutch Catholics for a long time perceived themselves as having, and to their struggle with the threat of modernity, the dangers of which led them to formulate diverse strategies.

In de houding van de Nederlandse katholieken tegenover de joden in de anderhalve eeuw vanaf de burgerlijke gelijkstelling van de joden in 1796 tot de Tweede Wereldoorlog valt een duidelijke ontwikkeling te bespeuren. Ondanks het feit dat ook de katholieken, net als het overgrote merendeel van hun landgenoten, in de eerste helft van de negentiende eeuw religieuze vooroordelen koesterden jegens de joden, verleenden zij in die jaren nog onvoorwaardelijke steun aan het joodse emancipatiestreven. Vanaf het midden van de eeuw wordt een kentering zichtbaar, terwijl katholiek Nederland in de jaren 1870-1900 wordt gekenmerkt door een ijzig antisemitisch klimaat. Vanaf de eeuwwende vertoont het Nederlandse katholicisme in zijn relatie tot de joden duidelijk een ambivalent karakter. Enerzijds wordt er een stroming zichtbaar die het antisemitisme in eigen kring sterk afkeurt, een stroming ook die het nationaal-socialistische antisemitisme zonder meer zal verwerpen, anderzijds is er een grote groep publicisten die in meerdere of mindere mate antisemitische denkbeelden blijft koesteren, waarbij ze vaak teruggrijpt op negatieve negentiende-eeuwse denkbeelden over de joden. De auteur zoekt een

verklaring voor die ontwikkeling in enerzijds de minderheidspositie die de Nederlandse katholieken zelf in eigen perceptie lange tijd hebben ingenomen, en anderzijds in hun worsteling met de bedreigingen van de moderne tijd, tegen welke gevaren zij uiteenlopende strategieën formuleerden.